

Uwagi o polskich *Tortricidae* (*Lepidoptera*)Remarks on Polish *Tortricidae* (*Lepidoptera*)

JÓZEF RAZOWSKI

Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków

ABSTRACT: Corrections to the *Tortricidae* in the volumes of the „*Lepidoptera* of Poland” are given.

KEY WORDS: *Lepidoptera*, *Tortricidae*, Poland, corrections.

Seria „*Motyle (Lepidoptera) Polski*” (RAZOWSKI 1981, 1983, 1987, 1991) wydawana w ramach „*Monografii Fauny Polski*” najprawdopodobniej nie będzie kontynuowana w nowych warunkach finansowania, mimo zgromadzenia ogromnych materiałów, np. kartotek rozsiedlenia gatunków i piśmiennictwa. Jednak, ukończone w niej *Tortricidae* wymagają, po dziesięciu latach, pewnych poprawek i uwag poczynionych poniżej. Podanie ich w formie niniejszej notatki wydaje się więc uzasadnione.

Poszczególne części opracowania zwójkówek (RAZOWSKI 1983, 1987, 1991) należy uzupełnić m.in. o następujące gatunki, anonsowane już w komentarzach do „*Wykazu zwierząt Polski*” (BUSZKO, RAZOWSKI 1997).

1. W części pierwszej, w plemienu *Cochylini*, należy dodać *Aethes williana* (BRAHM, 1971). Oznaczenie umożliwi m.in. monografia palearktycznych gatunków tego plemienu (RAZOWSKI 1973 [s. 336]), gdzie znajduje się barwna ilustracja imago oraz rysunek genitaliów samca i samicy.
2. W części drugiej (*Olethreutinae*) należy dodać *Aterpia chalybeia* FALKOVITSH, 1966, *Celypha doubledayana* (BARRET, 1872) i *Lobesia abscisana* (DOUBLEDAY, 1849). Pierwszy z nich zilustrowany jest wyłącznie narzą-

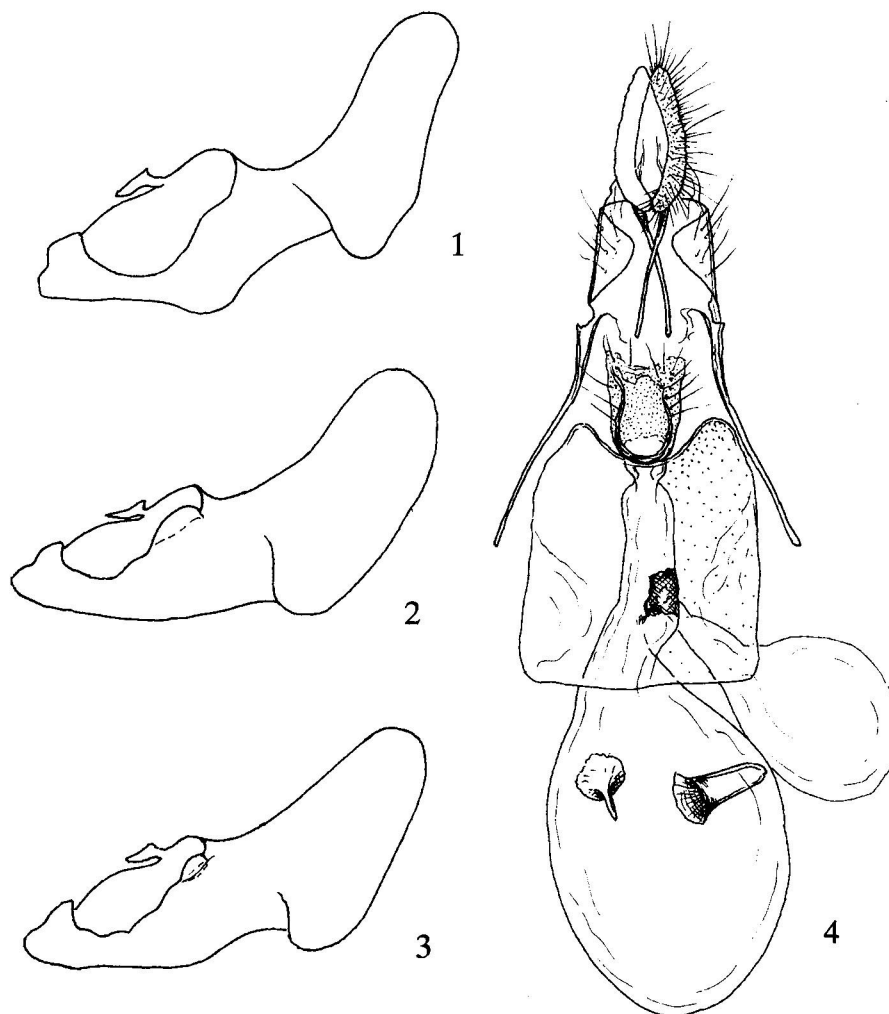
dami genitalnymi w opisie oryginalnym (FALKOVITSH 1966 [s. 870, fig. 6 – genitalia samca]). Barwne ilustracje imagines dwu pozostałych zamieścili BRADLEY i in. (1979 [s. 31 i 70, tabl. 24 i 27]), a narządy genitalne *C. doubledayana*, KUZNETZOV (1978 [s. 444]).

3. W części trzeciej należy dodać *Epinotia kochiana* (HERRICH-SCHÄFFER, 1851), której barwna ilustracja znajduje się w monografii KENNEL'a (1921 [s. 950]) a genitalia samca w pracy KUZNETZOV'a (1978 [s. 500]).

Dwa gatunki wymagają, podobnie jak w całym europejskim piśmiennictwie, pewnych wyjaśnień. W synonimach *Eucosma hohenwartiana* (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775) w „Motylach Polski” (RAZOWSKI 1987 [s. 72]) podane są dwa opisane z Anglii taksony, *Carpocapsa Epiblema fulvana* STEPHENS, 1834 i *Catoptria parvulana* WILKINSON, 1859. Według BRADLEY'a i in. (1979) są one synonimami, natomiast BENTINCK i DIAKONOFF (1968), KUZNETZOV (1978) i niektórzy następnii autorzy uznają *hohenwartiana* i *fulvana* za oddzielne gatunki. Forma opisana jako *Catoptria parvulana* jest różnie traktowany, a pierwsi z podanych autorów uznają go za podgatunek *hohenwartiana*. Wydaje się, że interpretacja BRADLEY'a i in. poparta uwagami i opierająca się na zbadaniu okazów angielskich jest słuszna.

Następnym synonimem *hohenwartiana* powinien być *Semasia jaceana* (HERRICH-SCHÄFFER, 1851). W „Motylach Polski” (s. 69) podany jest on jednak jako osobny gatunek z uwagą, że interpretacja ta opiera się na „zasadzie pierwszego rewidenta”, którym w tym przypadku był w moim przekonaniu TOLL (1939). Jednak wcześniej (np. REBEL 1901) *E. jaceana* został zsynonimizowany z *fulvana*, młodszym synonimem *hohenwartiana*. Materiał typowy niestety nie zachował się. HANNEMANN (1961) traktuje *jaceana* jako oddzielny gatunek, a ilustracja potwierdza powyższą interpretację (podobieństwo do jasno ubarwionych *hohenwartiana*). Tak więc *Eucosma jaceana* sensu TOLL, 1939 i RAZOWSKI, 1987 jest innym gatunkiem, nie występującym w obecnych granicach Polski, a mianowicie *Eucosma flavispectula* KUZNETZOV, 1964. Dodatkowo, wkraść się w „Motylach Polski” błąd: na tablicy 5 zamienione zostały podpisy pod fotografiami 7 i 8. Barwne ilustracje *E. hohenwartiana* i jej form (synonimów) podają BRADLEY i in. (1979 [tabl. 37]).

Nazwa *Epiblema sticticanum* (FABRICIUS, 1794) podana w „Motylach Polski” ze znakiem zapytania (s. 96) w synonimach *E. farfarae* (FLETCHER, 1938) jest najstarszym synonimem obecnie powszechnie stosowanym jako ważna nazwa gatunkowa. Rysunek genitaliów samca (s. 200, rys. 66) został błędnie podpisany. Właściwy charakteryzuje się innym kształtem walwy, jak przedstawiono na rysunku (Ryc. 1).

Rys. 1 – 4: 1 – Walwa (valva) *Epiblema sticticanum* (FABRICIUS); 2 – walwa (valva) *E. scutulanum* (DENIS et SCHIFFERMÜLLER); 3 – walwa (valva) *E. cirsiarum* (ZELLER); 4 – genitalia samicy (female genitalia) *E. scutulanum* (DENIS et SCHIFFERMÜLLER).

Dyskutowana od dawna kwestia oddzielności *Epiblema scutulanum* (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775) i *Tortrix Paedisca cirsiarum* ZELLER, 1843 nie została definitywnie rozwiązana, ale wydaje się, że są to dwa różne gatunki (być może gatunki bliźniacze). Zewnętrznie łatwo rozróżnić jasno ubarwione samce *scutulanum* od ciemnych *cirsiarum*. Samice nato-

miast są do siebie bardzo podobne, ciemne. Ponadto występuje druga forma samców mająca ciemne ubarwienie. Wygląd zewnętrzny dobrze ilustrują BRADLEY i in. (1979 [tabl. 35]). W „Motylach Polski” były traktowane jako jeden gatunek (s. 98). Genitaliowo gatunki te są trudne do odróżnienia i jedynie samice *cirsianum* mają bardziej wydłużony, chociaż słaby skleryt przewodu torebki kopulacyjnej (fig. 211, podpisana jako *scutulanum*; okaz z Zachodniej Ukrainy). Ryc. 4 przedstawia genitalia samicy *scutulanum* typowo ubarwionego okazu pochodzącego z Północnej Polski. Inne cechy nie są prawdopodobnie stałe. Poza tym *cirsianum* nie był dotychczas z Polski wykazany a jedyny okaz samicy, który możnaby tu zaliczyć pochodzi z Podgórek k. Tyńca (Kraków) i był złowiony przez S. BŁESZYŃSKIEGO w latach czterdziestych XX wieku (zbiór Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN). W uzupełnieniu zamieszczam obrazy walw obu gatunków (Ryc. 2, 3).

4. W części ostatniej (RAZOWSKI 1991) obejmującej *Grapholitini*, należy dodać *Cydia nigrostriana* (SNELLEN, 1883). Gatunek ten ilustrują KENNEL (1921 [tabl. 24 – figura barwna]) i KUZNETZOV (1978 [fig. 609 – genitalia samca i fig. 618 – samicy]).

Rysunek genitaliów samca *Cydia medicaginis* (KUZNETZOV, 1962) wymaga pewnej uwagi. Wyrostek kukulusa jest na nim umiejscowiony subkaudalnie, a powinien znajdować się na końcu brzusznej wypukłości, tak jak po lewej stronie narządu tego okazu. Jest to położenie prawidłowe, potwierdzone na innych okazach.

Podobnie jak w monografii KUZNETZOV'a (1978) uznałem *Cydia grunertiana* (RATZEBURG, 1868) za synonim *Cydia pactolana* (ZELLER, 1840). Są to gatunki bardzo do siebie podobne zewnętrznie i genitaliowo, ale wyraźnie różniące się biologią. Porównanie ich zawiera praca FALCK'a i KARSHOLT'a (1993).

SUMMARY

In the particular volumes of the „*Lepidoptera of Poland*” dealing with *Tortricidae* seven species are added, namely: *Aethes williana* (BRAHM), *Aterpia chalybeia* FALKOWITSH, *Celypha doubledayana* (BARRET), *Lobesia abscisana* (DOUBLEDAY), *Epinotia kochiana* (HERRICH-SCHÄFFER), *Epiblema cirsianum* (ZELLER), *Cydia nigrostriana* (SNELLEN) and *C. grunertiana* (RATZEBURG). Synonymy of *Epiblema hohenwarhianum* (DENIS et SCHIFFERMÜLLER) are discussed. The specimens recorded as *Eucosma jaceana* (HERRICH-SCHÄFFER) refer to *E. flavispecula* (KUZNETZOV). *Epiblema cirsianum* (ZELLER) treated as a synonym of *E. scutulanum* (DENIS et SCHIFFERMÜLLER) is recognized as distinct.

PIŚMIENNICTWO

- BENTINCK G. A., DIAKONOFF A., 1968: De Nederlandse bladrollers (*Tortricidae*). Monogr. nederl. entomol. Ver. Amsterdam, **3**: 1-201 + 99 tt.
- BRADLEY J. D., TREMEWAN W. G., SMITH A., 1979: British Tortricoid moths, *Tortricidae: Olethreutinae*. The Ray Society, London. 336 ss., 43 tt.
- BUSZKO J., RAZOWSKI J., 1997: *Lepidoptera – Motyle*: [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz Zwierząt Polski, **5**: 170-176.
- FALCK P., KARSHOLT O., 1993: *Cydia grunertiana* (RATZEBURG, 1868), stat. rev. – an ignored species of *Tortricidae*. Nota lepid., **16** (2): 79-90.
- HANNEMANN H. J., 1961: Die Wickler (s.str.) (*Tortricidae*) [W:] F. DAHL (red.): Die Tierwelt Deutschlands, **48**. Kleinschmetterlinge oder *Microlepidoptera*. Jena: 852-941.
- KENNEL J., 1921: Die Palaearktischen Tortriciden. Zoologica Stttgart: 546-727, tabl. 21-24.
- KUZNETZOV V. I., 1978: *Tortricidae (Olethreutidae, Cochylidae)* – listovertki [W:] Opredelitel nasekhomykh evropeiskoi casti SSSR, **5** Czeshuekrylye 1. Nauka. Leningrad: 193-680.
- RAZOWSKI J., 1981: Motyle (*Lepidoptera*) Polski. Część V – *Cossoidea* i *Tortricinae*. Monogr. Fauny Polski, **10**: 1-345 + 28 tt.
- RAZOWSKI J., 1983: Motyle (*Lepidoptera*) Polski. Część VI – *Olethreutini*. Monogr. Fauny Polski, **13**: 1-177 + 11 tt.
- RAZOWSKI J., 1987: Motyle (*Lepidoptera*) Polski. Część VII – Uzupełnienia i *Eucosmini*. Monogr. Fauny Polski, **15**: 1-253 + 15 tt.
- RAZOWSKI J., 1991: Motyle (*Lepidoptera*) Polski. Część VIII – *Grapholitini*. Monogr. Fauny Polski, **19**: 1-187 + 10 tt.
- REBEL H., 1901: II. Theil Famil. *Pyralidae – Micropterygidae*: [W:] O. STAUDINGER, H. REBEL, Catalog der lepidopteren des Palaearktischen Faunengebietes. R. Friedlander & Sohn, Berlin.